il-Ħuttafa

il-magażin ta' Klabb Ħuttaf

isfar

numru 91

marzu - april 2009

Ħej Ħbieb!

Ritratt ta' Aron Tanti

editorjal

Dir-rebbiegħa kienet waħda mill-isbaħ li niftakar. Għaliex? Għax dis-sena ħrigt fil-kampanja u gawdejt mhux biss il-fjuri imma anke l-għasafar. L-għasafar stajt ingawdihom iktar għax dis-sena ftit rajt kaċċaturi jisparaw fuqhom.

Kemm ili noħroġ berdwoċing, kont spiss nispiċċa f'burdata ħażina. Kont nisma' t-tiri tas-snieter u nara l-għasafar niżlin mejtin fl-art. Ħafna minn dawn l-għasafar kienu protetti bil-liġi, bħad-Daqquqa tat-Toppu, it-Tajra Safra, il-Bagħdan Aħmar, il-Kuċċarda, ir-Russett Griż, ir-Rundun u anke l-Ħuttaf ħelwin li jien naf li intom tant tħobbu. Tgħidx kemm għandi ritratti ta' tajr mejjet li kont insib - album veru tal-biki!

Issa ħarġet liġi li biha l-kaċċaturi ma tħallewx joħorġu joqtlu l-għasafar fir-rebbiegħa. Il-BirdLife ilha ħafna snin tiġġieled għal din il-liġi. Aħna li nħobbu n-natura nisperaw li din il-liġi tibqa' hemm għal dejjem, u li l-pulizija jaraw li l-kaċċaturi jobduha. B'hekk l-għasafar ikollhom ċans ipassu u jbejtu u jrabbu familja mingħajr biża' ta' dak il-misħut sparar qerriedi. Dir-rebbiegħa l-kampanja kienet iktar sabiħa, iktar mimlija ħajja, u iktar nadifa.

Jien nispera li sa ma tikbru intom, il-kaċċa fir-rebbiegħa tkun saret memorja antika u kerha, u li nħares lejn dak l-album u ngħid: "Marelli, kemm konna kattivi dari!"

Victor

Victor Falzon
l-editur

X'hemm mal-faċċata?

L-ISFAR (Yellow Wagtail Motacilla alba) huwa zakak li naraw fir-rebbiegħa u fil-ħarifa. Hemm diversi razez ta' zizka sofor, u kull razza għandha lwien u marki differenti fuq ir-ras. Dan per eżempju għandu rasu griża skur b'faxx abjad fuq għajnu.

Ritratt ta' Chris Cachia Zammit

X'għandna?

Editorjal	2
Aħbarijiet	3
Mid-dinja	4
X'nista' nara tgħid?	5
L-iSkrepbuk tal-Fjuri	5
Ħuttaf Maħlub	6
Waslet il-Passa...	7
Il-Mixja	8
Foresta Tropikali	9
Nilagħbu tikka	10
Gallerija	10
Qatt innutajt?	11
Dinja Waħda	11

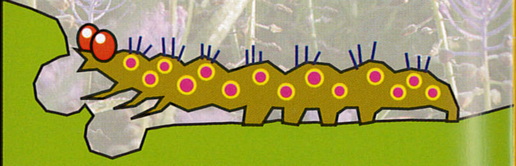

Il-kumitat ta' Klabb Ħuttaf

Kathleen Mamo (kap) • Jason Aloisio • Matthew Borg Cardona • Desirée Falzon • Victor Falzon • Angèle Pulis

kuntatt

indirizz
BirdLife Malta
57/28 Triq Abate Rigord
Ta' Xbiex XBX 1120
tel **21347644 / 21347645 / 21347646**
imejl **info@birdlifemalta.org**
imejl tal-magażin
il-huttafa@birdlifemalta.org
websajt **www.birdlifemalta.org**

Klabb Ħuttaf

Klabb Ħuttaf huwa t-taqsima ta' BirdLife Malta għall-membri ta' taħt it-18-il sena. Għall-membri tal-Klabb nagħmlu ħarġiet fil-kampanja, żjarat f'riservi naturali, mixjiet, ħarġiet bil-lanċa, u nagħmlu wkoll xogħol ambjentali. Kull xaharejn noħorġu dal-magażin Il-Ħuttafa li nibagħtuh lill-membri d-dar bil-posta. Bħalissa fil-Klabb qegħdin iktar minn 1000 membru. Sħubija fi Klabb Ħuttaf hija €7 fis-sena.

© Publikazzjoni BirdLife Malta, April 2009

Disinn u produzzjoni Victor Falzon
Stampat għand Poulton's Print Shop

il-ġanbublu

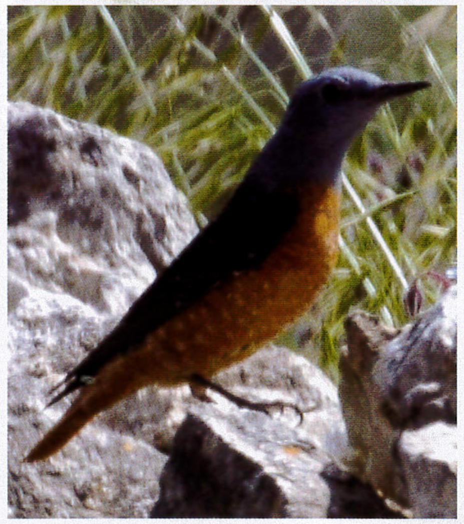

Michael Sammut

Wieħed mill-għasafar tal-ġenn li xi berdwoċers gawdew dir-rebbiegħa huwa l-**ġanbublu** (rock thrush). Dan ikun qisu merill li donnu ż-żebgħa blu spiċċatlu nofs leħja... u kompla sidru u żaqqu bl-oranġjo! :) Il-ġanbublu ma jgħixx Malta s-sena kollha. Jieqaf hawn għal ftit żmien biex jistrieħ waqt il-passa tar-rebbiegħa u tal-ħarifa.

KAPPUN - tip ta' russett skars li diffiċli tarah għax iħobb jistaħba fil-qasab u għandu kamuflaxx babaw. Dan tar-ritratt niżel jistrieħ Is-Simar kmieni f'April 2009.

Ray Galea

Tgħid nitilfuha?

F'Malta għandna speċi waħda ta' gremxula: il-Gremxula ta' Malta (Maltese Wall Lizard). Fuq Filfla, fuq il-Ġebla tal-Ġeneral u fuq Selmunett hemm razez tikka differenti ta' din il-gremxula, razez li ma jinsabu mkien iktar fid-dinja... razez endemiċi.

F'dawn l-aħħar 10 snin il-gremxul ta' Selmunett (il-Gżejjer ta' San Pawl) naqas ħafna - mid-dehra kiluhom il-firien! Sentejn ilu sar proġett biex ineħħu l-firien kollha minn Selmunett. Imma donnu dan l-isforz sar tard wisq, għax il-gremxul leħaq sparixxa! B'xorti tajba leħqu nqabdu xi gremxuliet minn Selmunett u nżammu fil-magħluq sakemm il-firien jitneħħew. Uħud minn dal-gremxul issa reġa' nħeles fuq Selmunett. Nisperaw li jibqgħu ħajjin u jerġgħu jżidu l-popolazzjoni, għax jekk le, il-Gremxula ta' Selmunett nistgħu ngħidulha Ċaw ċaw! :(:(:(

Gremxula ta' Selmunett
Podarcis filfolensis kieselbachi
Fiż-żmien tan-namra r-raġel ikollu taħt geddumu isfar jew oranġjo

Arnold Sciberras

mid-dinja...

Obama għall-Ambjent!

Barack Obama, il-President il-ġdid tal-iStati Uniti, għadu kemm id-dikjara diversi postijiet ta' ġmiel naturali f'disa' Stati bħala art protetta. F'dawn il-postijiet hemm irqajja' ta' muntanji, deżert u foresta (medda totali ta' 8094km² = 25 darba daqs il-Gżejjer Maltin) u anke 1600km ta' xmajjar.

S'intendi, l-ambjentalisti huma kuntenti ħafna...

Little River Canyon (Alabama, USA) huwa wieħed mill-postijiet naturali li se jgawdu protezzjoni ġdida.

Go, go, USA!

Aħbar tajba mill-Amażon

Fil-Brażil hemm l-Amażon, l-ikbar foresta tropikali tad-dinja. Dil-foresta l-ħin kollu jaħarqu minnha, u kull sena tiċkien. Dal-ħruq isir l-iktar biex fuq l-art imbagħad ikabbru s-soja jew biex irabbu miljuni ta' baqar.

Imma f'dawn l-aħħar snin din il-qerda bdiet tonqos. Il-gvern tal-Brażil fl-aħħar aċċetta li jsalva l-foresta, u ftit ilu ordna biex ma tinqeridx iktar foresta għat-tkabbir tas-soja. Qal ukoll li ħa jipprova jagħmel l-istess mal-bdiewa tal-baqar.

L-Anġlu tal-Amażon

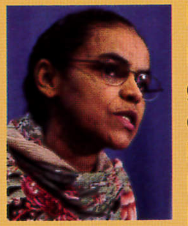

Daċ-ċaqliq biex titħares l-Amażon ġie kollu bis-saħħa ta' dil-mara qalbiena jisimha Marina Silva. Din kienet il-ministru tal-ambjent fil-Brażil, u bix-xogħol ħabrieki tagħha l-qerda tal-Amażon naqset b'60%. Silva għadha kemm rebħet is-Sophie Award għax-xogħol ambjentali tagħha. Prosit Marina! J'Alla l-Ministri tal-Ambjent ikunu kollha bħalek.

Imma xorta waħda s-sena l-oħra ħarqu 11,900km² mill-Amażon

Dak ifisser...illajs... kważi 40 darba daqs Malta!

spanjulett

Ian Balzan

Għassa bi nhar...

Bdiewa fl-Iżrael, fl-Awtorità Palestinjana u fil-Ġordan qed jarmaw nest boxes biex iħajru l-Barbaġann u l-iSpanjuletti jbejtu fuq l-art tagħhom. B'dawn iż-żewġ għasafar tal-priża jikkaċċjaw għall-ġrieden qalb il-prodotti tar-raba', il-problema tal-gerriema tonqos sew. Par Barbaġann kapaċi jieklu 2000 ġurdien fis-sena. U par Spanjuletti l-istess. Dan jgħidulu kontroll bioloġiku, u jiffranka lill-bdiewa ħafna nfiq ta' flus fuq pestiċidi li jniġġsu l-art u l-ilma. Dal-proġett qed isir bl-għajnuna tal-SPNI, li hija l-BirdLife fl-Iżrael.

Peress li l-iSpanjulett jikkaċċja bi nhar u l-Barbaġann jikkaċċja bil-lejl, il-bdiewa għandhom l-għassa 24 siegħa kuljum!

...u bil-lejl!

barbaġann

Phil Koken

Meta se jkollna l-istess ħaġa f'Malta, tgħid?

Ħeqq, meta l-kaċċaturi jitgħallmu ma joqtlux dawn l-għasafar, hux!

X'nista' nara tgħid?

Jason Aloisio jgħidilna fuq għasfur li nistgħu naraw daż-żmien tas-sena

il-kuda

Northern Wheatear
Oenanthe oenanthe

Il-Kuda hija għasfur li żżomm fil-beraħ, speċjalment art bil-blat. Hija komuni fiż-żewġ pases. Tħobb toqgħod fuq xi ġebla ftit għolja, ħajt jew arbuxxell, minn fejn tgħarrex għad-dud u l-insetti. meta titgerrex ittir fil-baxx u malajr terġa' toqgħod. Waqt it-titjira, denbha zgur li jolqtok peress li jispikka l-abjad maqtugħ bi strixxa sewda mad-dawra t'isfel u fin-nofs (qisha T bil-maqlub).

Il-Kuda tqatta' x-xitwa fl-Afrika, 'l isfel mid-Deżert Saħara. Tbejjet fl-Ewropa kollha, anke fi Greenland. Tbejjet ukoll fil-Kanada u l-Alaska. Barra din, f'Malta tidher speċi oħra ta' kuda, jisimha Kuda Dumnikana. Mhix komuni daqs il-Kuda, u għandha iżjed abjad u iswed mill-Kuda komuni.

L-istampa meħuda mill-ktieb Għasafar Madwarna, li qiegħed għall-bejgħ (€5) mill-BirdLife.

Insomma ta, ma tantx ġewk puliti...

Se nwerżaq!

L-iSkrepbuk tal-Fjuri

kitba ta' **Jeffrey Sciberras**

ħabb il-qamħ tar-raba'

bl-Ingliż **Field Gladiolus**
isem xjentifiku **Gladiolus italicus**

- Pjanta ¹perenni u bil-basla.
- Weraq weqfin dritti u tawwalin, b'vini paralleli (bħal ħafna pjanti oħra ta-basla).
- Twarrad fir-rebbiegħa. Fjuri rosa kbar b'marki bojod.
- Tikber l-iżjed ħdejn u qalb l-għelieqi tal-qamħ kif ukoll f'raba' mitluq. Mifruxa sew f' Malta u f'Għawdex, u hija frekwenti.
- Pjanta li tista' tkun ²indiġena jew daħlet Malta fl-antik ħafna.
- Teżisti wkoll speċi oħra ta' ħabb il-qamħ, li tinstab fil-widien. Tixbaħ ħafna lil din, imma hija rari.

Victor Falzon

¹**perenni** - pjanta li tgħix iktar minn staġun wieħed, kultant ħafna snin.
²**indiġena** - speċi li minn dejjem kienet tgħix fil-post, u ma ddaħħlitx mill-bniedem.

Ħuttaf Maħlub...

Ħafna drabi meta naraw il-maltemp ġej, nitgezzu wara tieqa fid-dar tagħna naraw ix-xita nieżla minn wara l-ħġieġ. Kultant tleħħ xi berqa fis-sħab iswed, u nitwerwru ftit meta naraw dak l-ispark kbir jixgħel is-sema.

Meta tkunu hekk, qatt taħsbu fl-għasafar li jkunu hemm barra jitħabtu mar-riħ u max-xita?

Ħafna għasafar ukoll jibżgħu mill-maltemp u jekk ikunu jistgħu, jippruvaw jistennu x'imkien. Imma kultant l-għasafar jinqabdu f'maltempata waqt li jkunu qed ipassu minn fuq il-baħar. Dawn il-povri ma jkunux jistgħu jieqfu għax s'intendi jekk jinżlu fil-baħar jegħrqu.

Hekk ġralhom ħafna Ħuttaf u Ħawwief meta qam dak ir-riħ u maltemp f'nofs April. Dak il-ħin kien hemm eluf qed jaqsmu mil-Libja għal Malta (vjaġġ ta' 200km ta' baħar u iktar baħar) u sabu dak ir-riħ kollu ma' wiċċhom. Min jaf kemm minnhom għejew u waqgħu fil-baħar. Dawk li waslu Malta tant kienu għajjenin li bdew jinżlu fejn ġie ġie... fit-toroq, fuq il-bankini, fix-xtut, anke bdew jidħlu fil-bini. Ilkoll għasra, ilkoll imġewħin, ilkoll mejtin bl-għeja.

Dawn ir-ritratti juru ftit xeni minn dawn...

Aron Tanti

Ħuttaf jistkenn fil-ħajd tar-riserva tal-Għadira

Denis Cachia

Grupp Ħuttaf jitgezzu fuq bankina fix-Xemxija

Nicholas Galea

Gzuz ta' Ħuttaf jistkennu fil-ħajd tar-riserva tas-Simar.

Aron Tanti

Ħuttafa mperrċa bla biża' fuq kamkorder fil-ħajd tal-Għadira

WEBS@JT

T@JB@ LI SIBN@...

www.breathingearth.net

Dil-websajt fiha mappa "ħajja" tad-dinja. Kif tidħol fiha din tibda tgħodd u turik sekonda b'sekonda kemm kull pajjiż ikun qed jarmi karbon fl-arja, kemm jitwieldu nies fih eċċ. Tal-ġenn... u ftit tal-biża' wkoll!

merlin library

the name in publishing and bookselling since 1964

An unbelievable range of books to suit all tastes at the best prices

www.merlinlibrary.com
mail@merlinlibrary.com

merlin library

Mountbatten Str. Blata l-Bajda HMR 1575

T: 21 234438
21 221205
F: 21 221135

Waslet il-passa...

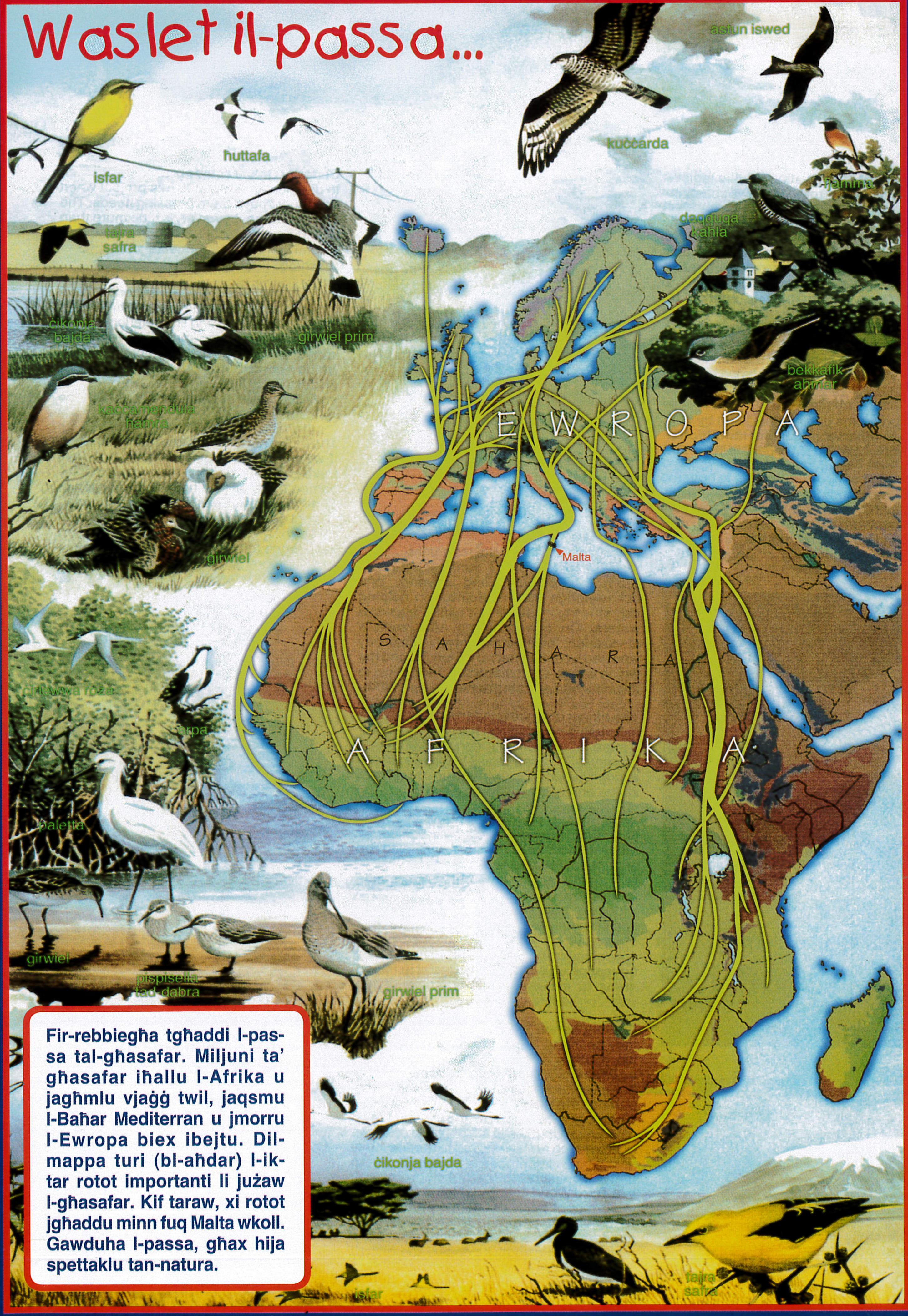

adattata minn mappa ta' BirdLife International

Fir-rebbiegħa tgħaddi l-passa tal-għasafar. Miljuni ta' għasafar iħallu l-Afrika u jagħmlu vjaġġ twil, jaqsmu l-Baħar Mediterran u jmorru l-Ewropa biex ibejtu. Dil-mappa turi (bl-aħdar) l-iktar rotot importanti li jużaw l-għasafar. Kif taraw, xi rotot jgħaddu minn fuq Malta wkoll. Gawduha l-passa, għax hija spettaklu tan-natura.

Victor Falzon

Il-grupp fid-Dwejra, ftit qabel ma komplejna...

Ġbarniehom...

Il-Mixja Maratona ta' Marzu kienet suċċess għax ġew ħafna tfal, ġabru skoss flus u kulħadd ħa gost.

It-temp inkiena u filgħodu għamel anke ftit silġ li forsi gerrex xi nies milli jattendu. Imma xorta konna b'kollox **155 ruħ**! U kelb!

Iltqajna r-Rabat u wara li l-leaders kellmuna ftit, ħadna ritratt u tlaqna nimxu. F'siegħa wasalna d-Dwejra, fejn straħna ftit. Imbagħad komplejna lejn Binġemma u ż-Żebbiegħ. Hawnhekk telgħet sħaba u xarrbitna, imma xorta ma qtajniex qalbna.

Komplejna lejn San Martin, fejn ħadna brejk ieħor. Imxejna l-aħħar tappa u wasalna Is-Simar f'xi 12.15pm. Hemmhekk sibna pittura kbira fuq kanvas, li kellha s-siġar għadhom bla kulur. Għalhekk kulħadd ta daqqa t'id biex jitpittru l-weraq u b'hekk l-istampa lestejnieha. Sadattant kulħadd kiel il-mandolin li tqassmilna u ġiet ukoll Ħuttafa (il-maskot tal-Klabb) tkanta u tixxala magħna!

Imbagħad tqassmu r-rigali lil dawk li ġabru l-flus. Il-leaders ġabruna u qalulna kemm inġabru flus. Il-membru li ġabret l-iktar kienet Jacqueline Licari (€185!). Prosit Jac! Imbagħad għedna Ċaw lil xulxin u rkibna t-trasport lura lejn ir-Rabat.

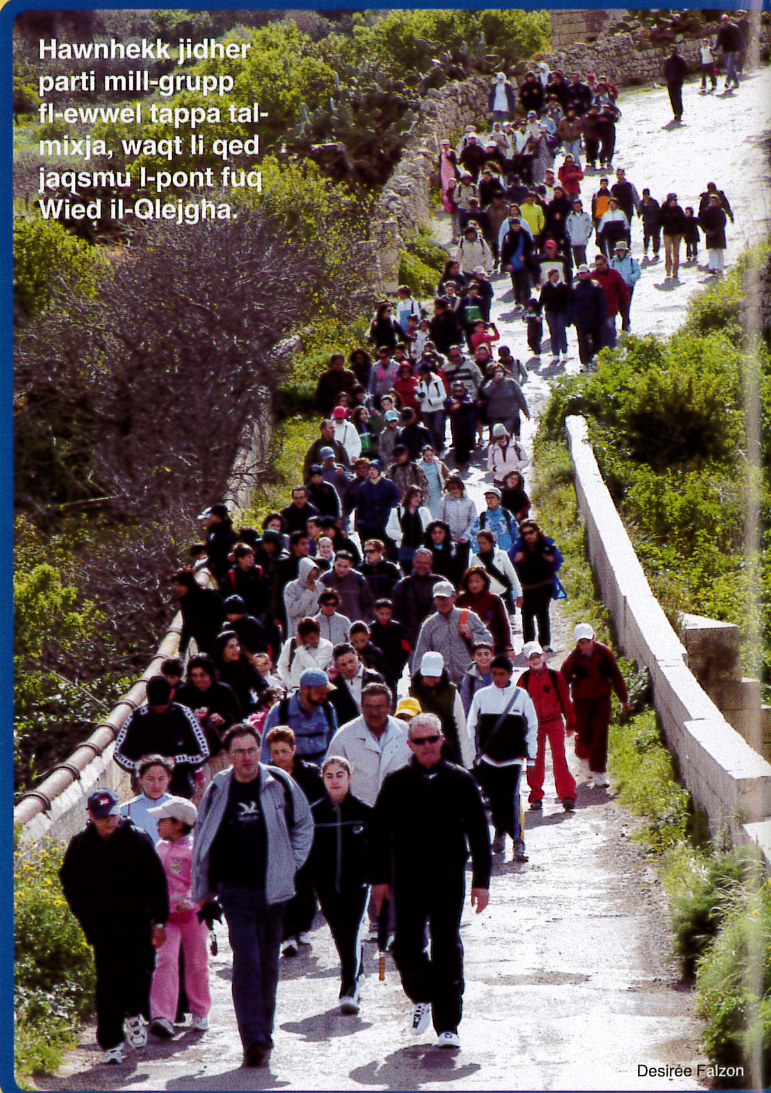
Hawnhekk jidher parti mill-grupp fl-ewwel tappa tal-mixja, waqt li qed jaqsmu l-pont fuq Wied il-Qlejgħa.

Desirée Falzon

...u xtrajnieh!

Victor Falzon

Ir-rejnġer tal-foresta qed juża l-għodda l-ġdida li nxtrat.

It-total li nġabar mill-mixja kien €1481 - numru rekord għal dawn il-mixjiet tal-klabb. Il-grasscutter għal Foresta 2000 nxtara l-għada stess u diġà qed jintuża. Grazzi kbira lil kulħadd!

Dawn huma s-76 tifel u tifla li ħadu sehem fil-Mixja 2009

Sarah Abdalla • Nicole Aloisio • Hanien Alouzi • Ibtihal Alouzi • Amira Aterair • Christian Attard • Fabian Attard • Jurgen Azzopardi • Ryan Bajada • Benjamin Barthet • Shayma Ben Saad • Sumaya Ben Saad • Wayne Bonnici • Michael Borg • Shanice Borg • Thea Borg • Gabrielle Cachia • Leandros Cachia • Marta Cachia • Andrew Calleja • Chanice Camilleri • Daniel Camilleri • Rebekah Camilleri • Mirea Caruana • Liam Cassar • Kayleigh Cauchi • John Critien • Francianne Cutajar • Martina Degiorgio • Mohammed Dekna • Raisa Ebeid • Sarah Ebeid • Daniela Farrugia • Kevin Farrugia • Maria Farrugia • Anthea Fenech • Ishmael Galea • Diana Gauci • Jeniva Grima • Maja Herrera • Nader Kabar • Omar Kassab • Helene Kristensen • Jacqueline Licari • Andrew Magri • Ylenia Marie Magri • Timothy Micallef • Daryl Mifsud • Jodie Mifsud • Shaineen Mifsud • Gavin Muscat • Maria Nappa • Matthew Nappa • Ebtisam Oulaiwi • Enwai Oulaiwi • Gabriel Pace • Sarah Pace Bonello • Askya Pizzuto • Maria Privitera • Luigi Pullicino • Christian Schembri • Johann Seychell • Mohammed Shurrab • Maya Spiteri Dalli • Alessia Stivala • Michaela Tabone • Caroline Vassallo • Owen Vella • Chayenne Xuereb • Hannah Marie Xuereb • Deborah Warrington • Andrew Worley • Chase Zahra Zammit • Steve Zammit Lupi (+ tnejn oħra li ma tawniex isimhom!)

Jaħasra, kieku mort kienu jġibuni fil-lista!

Ilkoll nafu li l-[1]biodiversità hija importanti immens. Il-biodiversità però mhijiex imqassma ndaqs madwar id-dinja. Hemm postijiet jgħidulhom hotspots li jkollhom iktar biodiversità minn postijiet oħrajn. Fost dawn il-hotspots insibu l-foresti tropikali.

foresta tropikali

Elisabeth Conrad

umda

Kif ikunu l-foresti tropikali (bl-Ingliż rainforests)? L-ewwelnett dawn jinstabu fejn il-klima hija dejjem sħuna u fejn tagħmel xita tista' tgħid kuljum - fil-fatt ftit ikun hemm bdil ta' staġuni. Is-sħana u l-ilma joħolqu ambjent perfett għal varjetà kbira ta' pjanti.

rikka

In-naturalisti jqassmu l-ħabitati tal-foresti tropikali f'żoni skont l-għoli mill-art. Żona importanti ħafna hija l-kanupew (bl-Ingliż canopy), fejn hemm il-quċċata tas-siġar. Minħabba l-ammont kbir ta' siġar, il-kanupew huwa folt ħafna u ftit jgħaddi dawl minnu. Għalhekk fis-saffi ta' taħt jikbru inqas pjanti. Minħabba n-nuqqas ta' dawl, diversi pjanti evolvew biex flok jikbru fl-art, jikbru fuq siġar oħrajn - jgħidulhom **epifiti**. Uħud minn dawn il-pjanti jieħdu s-sustanzi anke mill-arja.

Epi.. epif... Happy Feet!

Happy rasek!

Fejn hemm daqshekk rikkezza ta' pjanti, mhix sorpriża li nsibu wkoll ħafna annimali differenti. Fil-foresti tropikali jgħixu kull tip ta' annimal, inkluż diversi insetti, għasafar, amfibji, rettili u mammiferi. U ħut fix-xmajjar!

fraġli

Għalkemm ambjent b'varjetà kbira ta' ħajja, il-foresti tropikali huma wkoll fraġli. Per eżempju, kontu tafu li l-ħamrija tal-foresta hija fqira? Hekk hu! Minħabba s-sħana, materjal organiku jiddekomponi malajr, u s-sustanzi jittieħdu malajr mill-pjanti flok jibqgħu fil-ħamrija. Għal-hekk, għalkemm il-bniedem jaqta' ħafna foresta biex juża l-art għall-biedja, il-ħamrija ma ddumx pro-duttiva mingħajr l-użu ta' sustanzi artifiċjali.

Il-foresti huma importanti ħafna wkoll fil-ġlieda kontra l-bdil fil-klima. Kif tafu, il-pjanti jassorbu l-CO_2 u jarmu ħafna ossiġnu. Il-foresti tropikali jirregolaw il-klima, inkluż iċ-ċikli tal-ilma. Barra minn hekk, mill-pjanti u l-annimali tal-foresti, il-bniedem skopra diversi mediċini ġodda. In-nies indiġeni li jgħixu fil-foresta spiss ikunu jafu sew il-valur mediċinali ta' pjanti differenti, u dat-tagħrif qed jinqered hekk kif jinqerdu dawn il-komunitajiet u l-kultura tagħhom, flimkien mal-qerda tal-foresta.

[1]**biodiversità** - varjetà ta' ħajja.

Fejn huma l-foresti tropikali?

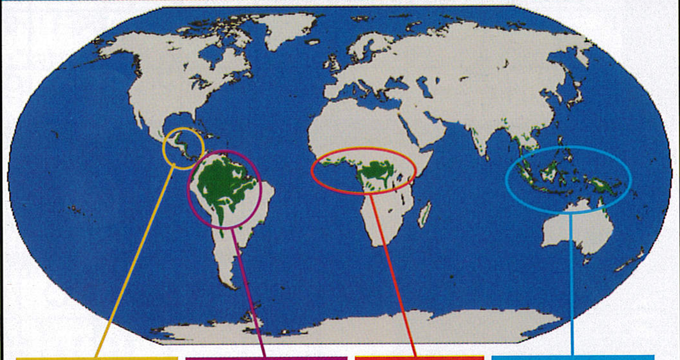

Amerka Ċentrali	Amerka t'Isfel	Afrika	Asja
Mexico	Venezuela	Congo DR	Malaysja
Belize	Bolivia	Congo	Borneo
Honduras	Brazil	Rwanda	Papua New Guinea
Nicaragua	Ecuador	Gabon	Sumatra
Panama	Colombia	Cameroon	Indonesia
Costa Rica	Guyanas	Madagascar	Australja

Hemm pajjiżi oħrajn ukoll.

Alison Buttiġieġ

Poison-dart Frog - żrinġ żgħir imma velenuż, li jgħix fil-foresta Amażon.

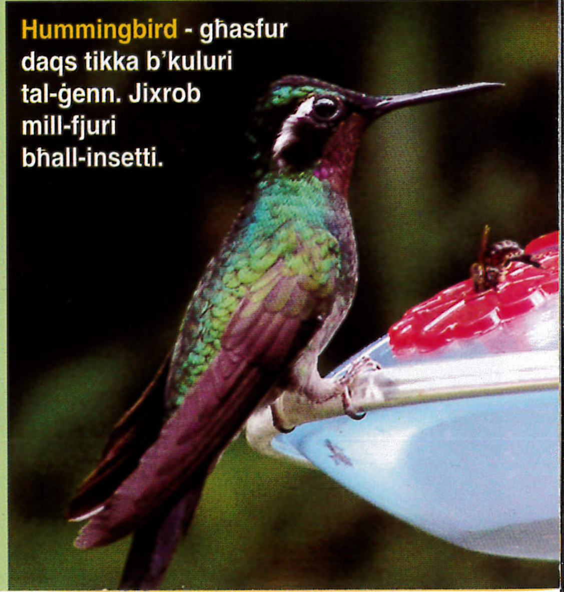
Alison Buttiġieġ

Hummingbird - għasfur daqs tikka b'kuluri tal-ġenn. Jixrob mill-fjuri bħall-insetti.

nilagħbu tikka

ma' Janet u Amy Gerardi

F'dawn il-kaxxi hawn skoss ismijiet ta' għasafar (15 b'kollox) imma l-ittri qegħdin kodiċi. Xogħolkom hu li ssibuhom. L-ismijiet qegħdin kollha mimdudin.

A	K	I	B	O												
E	O	L	J	M	U											
L	M	Ġ	Ġ	I	R	R	R	O	Ġ	-	Ġ	K	X	O	L	
Ħ	M	E	H	L	I	W	W									
Ġ	I	Z	I	L	R	O	W	-	Ċ	O	U	U	K	I	Z	O
R	K	X	K	I	X	O	R	O	W	-	H	O	Ċ	O	L	
H	O	L	H	O	X	O	U	U								
E	O	W	G	K	T	T	K	Ġ	S	I	P					
Ż	Q	Ż	Ż	O	R	O	N	-	N	O	J	Ċ	L	K		
Ġ	F	O	U	D	M	W	I	R	R							
G	I	U	I	S	S	O										
Ż	M	P	O	P	M	E	U	K	Ż	O	U	O				
G	D	Q	W	K	U	R	O	N	-	N	K	R	S	O		
P	O	Z	Z	M	Z	O	R	O	R	-	R	Q	F	F	M	
J	O	S	S	K	D	O	L	O	Ġ	V	O	Ġ	I	S	P	O

Biex ngħinukom kxifnielkom tliet ittri bil-lest.

A	B	Ċ	D	E	F	Ġ	G	Ħ	H	I	J	K	L
				M								I	

M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Ż	Z
					T								

F'dil-logħba l-ittra IE qiegħda mifruda I u E

gallerija

Ibagħtulna tpinġijiet u ritratti li tieħdu. Basta jkunu tan-natura.

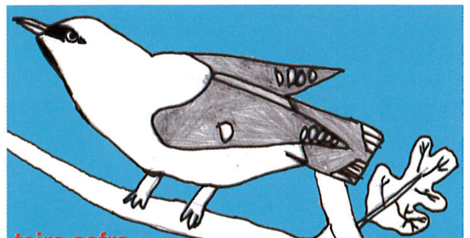

tajra safra
kevin farrugia 10

żring
nicholas abela 12

rożinjol
kurt darmanin
10

msella
daniel aquilina 9

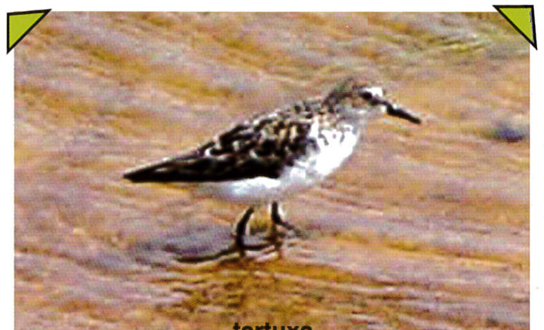

tertuxa
timothy micallef 14

daqquqa tat-toppu
omar agius 10

Qatt innutajt?

desirée falzon

Desirée Falzon

ir-reżina

Qatt innutajt li xi siġar kultant ikollhom qisha kolla ddellek maz-zokk? Tkun twaħħal ħafna u magħquda, qisha għasel. Dik x'inhi? Għaliex is-siġra tagħmilha?

Dik jgħidulha **reżina** u hija importanti ħafna għas-siġra. Immaġina ħanfusa li tkun trid tixrob is-sustanzi tas-siġra. Biex tagħmel dan, trid ittaqqab il-qoxra - din mhix problema għax il-ħanfusa tkun armata biex ittaqqab. Imma s-siġra għandha difiża oħra: ir-reżina! Jekk fiz-zokk ikun hemm ir-reżina, il-ħanfusa ma tkunx tista' tkompli ttaqqab għax teħel fiha. Anke meta sigra jkollha qasma fiz-zokk, toħroġ ir-reżina ħalli l-ħanfus ma jkunx jista' jidħol minn dal-punt debboli.

X'aktarx hemm raġunijiet oħra għar-reżina. F'pajjiżi keshin is-siġar tal-prinjol jużaw r-reżina bħala difiża kontra l-kesħa, għax iżżomm bħal qisha kutra shuna madwar iz-zokk. Bl-istess mod, f'pajjiżi shan, ir-reżina tipproteġi s-siġra milli jevaporalha l-ilma.

Imma mhux is-siġra biss tgawdi mir-reżina, għax il-bniedem ukoll sab ħafna użi għaliha. Jeżistu oqsma shaħ ta' art fejn ikabbru s-siġar għar-reżina. Jagħmlu qasma żgħira fiz-zokk u s-siġra tnixxi r-reżina li mbagħad tingabar. Mir-reżina jagħmlu fwejjaħ, kolla, varniċ u anke chewing gum! Fil-qedem tant kienet prezzjuża r-reżina li kienet tingħata bħala rigal: fil-Vanġelu nsibu li lil Ġesù tarbija tawh l-inċens u l-mirra, li fil-fatt huma żewġ tipi ta' reżina - u li kienu jiswew daqs id-deheb!

titwila lejn Dinja Waħda

Desirée Falzon

dinja waħda

F'Il-Ħuttafa 89 konna ġibna fuq l-attività Junior Journalist mill-Action Guide ta' Dinja Waħda, fejn għidnielkom issegwu l-aħbarijiet u tfittxu ġrajjiet ambjentali. L-attività ta' did-darba għandha x'taqsam, imma bil-kontra! Flok tfittxu aħbarijiet, se tagħmluhom intom stess!

F'**Media Attack**, tikteb ittra lil xi gazzetta jew radju dwar ġrajja ambjentali li rajt jew ħadt sehem fiha, jew xi ħaġa naturali li laqtitek. Per eżempju, kien hemm min kiteb fil-Junior News tat-Times of Malta dwar il-mixja maratona li għamilna f'Marzu. Ħaddieħor kiteb fuq meta marru r-riserva tal-Għadira ma' tal-iskola u raw ħafna għasafar u kamaleonti. Tista' tikteb dwar attività ta' Dinja Waħda li qed issir fl-iskola tiegħek, jew tikteb kontra xi moħqrija lejn l-annimali, bħal xi ħadd jaqbad il-pitirrossi. Jekk taħseb ftit, malajr issib dinja ta' aħbarijiet li tista' tikteb dwarhom. L-ittra mhemmx għalfejn tkun twila, u jekk għandek, tajjeb li jkollok ritratt għal magħha.

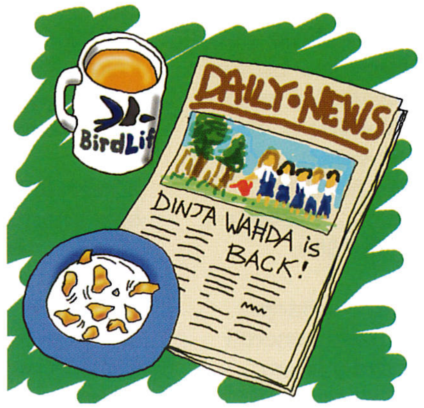

Itlob lill-għalliema tiegħek tgħinek kif tikteb ittra u kif tibgħatha lill-gazzetta. Fl-Action Guide hemm l-indirizzi kollha li għandek bżonn (p.34). Biex l-iskola tirbaħ punti għal Dinja Waħda, tinsiex issemmi li qed tieħu sehem fil-kampanja Dinja Waħda jew li int membru fi Klabb Ħuttaf tal-BirdLife!

BirdLife MALTA

Dinja Waħda hija kampanja edukattiva li qed titmexxa fl-iskejjel primarji minn BirdLife Malta flimkien ma' Bank of Valletta Ltd, il-partner tagħha fl-edukazzjoni

BOV Bank of Valletta

Bank of Valletta

Mid-djarju kulturali ta' Ċikkurillu u Ċikkurilla

Hello ħbieb, dan l-aħħar aħna morna nżuru l-Mużew Bankarju tal-Bank of Valletta li jinstab ħdejn il-Kon-Katidral ta' San Ġwann, fil-Belt Valletta. Dan il-mużew jiġbor fih l-istorja bankarja tal-Bank of Valletta li tmur lura sa mill-1809.

Bqajna skantati bl-affarijiet li rajna. *Cash Books* enormi li kienu jirreġistraw fihom it-transazzjonijiet bankarji tal-klijenti, sejf tal-1812 li fih kienu jsakkru l-flus u dokumenti importanti kif ukoll biċċiet ta' għamara u tagħmir li kienu jintużaw mill-antenati tagħna. Skoprejna wkoll li t-tlitt imwieżen li hemm fil-mużew kienu jintużaw, wieħed biex jiżen il-flus, ieħor għad-deheb u l-iżgħar wieħed għall-ittri. U l-aktar li stgħaġibna hu bil-fatt li dawn l-oġġetti huma f'kundizzjoni perfetta.

B'hekk tfal inħeġġukom biex tmorru żżuru l-mużew biex intom stess taraw b'għajnejkom dawn l-affarijiet tant interessanti. Il-Mużew Bankarju hu miftuħ għal kulħadd bejn it-Tnejn u l-Ġimgħa bejn 9.00am u 12.45pm u d-dħul huwa b'xejn - ċemplu fuq 2275 3336 jekk tixtiequ aktar tagħrif.

Ċikkurillu & Ċikkurilla

BOV
Bank of Valletta
Impenn lejn is-Suċċess tiegħek

www.bov.com customercare@bov.com 2131 2020

Maħruġ mill-Bank of Valletta p.l.c., 58 Triq Żakkarija, Valletta VLT 1130 - Malta

BOV 22929